

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTÍFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY XIII.

BARCELONA 31 DE JANER DE 1890.

NÚM. 135.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA'LS ASSOCIATS.—Pera'ls no socis, 1'50 pessetas al any.—Número sol, 25 cénts.
Se suscriu en lo local de la Associació, Paradís, 10, segon, ahont deuen dirigir-se totas las comunicacions, y en la llibreria de Verdaguer.

CONFERENCIAS, SESSIONS Y EXCURSIONS

- Febrer 8.—Sessió pública inaugural dels treballs de la Associació corresponents al present any.
» 28 —Sessió preparatòria de la excursió á Valldaura.—Conferencia sobre «Monografías y tradicions de Catalunya», per D. Joseph Reig y Vilardell
Mars 2.—Excursió á Valldaura.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES DE JANER.

RESIDENTS

- D. Manel Galilea Castanys.
» Frederich Ulsamer.

EXCURSIONS

(*Extracte.*)

EXCURSIÓ Á PRADES, CIURANA, SERRAS DEL MONTSANT, SCALA-DEI, TIVISSA Y MONASTIR DE CARDÓ, (particular) 24 al 30 d' Agost 1889.
—(*Continuació.*)

Se surt de Ciurana en direcció á Albarca, baixant pel costat N. del cim en que aquell se troba fins al fons d' un torrent que

llepa las montanyas; després del qual y pel mitj dels vinyars qui cubreixen las darreras vessants de la serra de Prades, se rodeja un petit afluyent del Ciurana, al estar molt prop de una gran casa de pagés, pera trobar immediatament la carretera que va fins al confí de la provincia de Lleyda, seguint per aquesta pera arribar á dit poble á las 7 de la tarda.

S' assenta Albarca sobre un turó (tossal) qui forma part del *extrém de llevant del Montsant*. Agraïm al jove rector, Rvnt. Joan Folch, las atencions que dispensá á nostre amich, lo qui tingué de allotjarse, per falta d' hostal, á *ca'n Magi*, hont á falta de altra casa 'l deixá sumament complascut la bona y franca voluntat de sos amos. Abans de que apuntés l' alba, lo día següent emprengué l' ascensió al cim del Montsant, guiat per en *Magi*, de la casa del mateix nom. Una hora després arribavan á la punta guanyant la pedregosa pendent que s' enfila pel norest de la montanya pera anar á termenar en lo costat oposat. Poch tardá á sortir lo sol estant l' atmósfera desembrassada y transparent; l' espectacle era d' una sublimitat excepcional. La vista s' extenia sens obstacles sobre tot lo Priorat y sas diferents poblacions; pel N. Ulldemolins, dessota la dilatada serra de la Llena, y després las planuras de Urgell y de Lleyda en últim terme: pel E. tota la cordillera de Prades, Ciurana, Cornudella, etc., etc., y la línea de la carretera des del *coll d' Alforja* fins á sa terminació: envers la mar, la Mola y montanya de Llavería y Tivissa fins á confondres ab las de Rasquera, destacantse aquellas sobre la blavor de las ayguas de la mar, y per l' O. las terras que confinan ab l' Ebre, las montanyas de Gandesa y la siluheta de las que corresponen á Aragó. La elevació del Montsant es de 1071 metres sobre 'l nivell de la mar. Tota aquesta part es de naturalesa calcárea y órfana de vegetació. En un reduhit plá's troba la hermita de la *Verge del Montsant*, la qual imatge, de cap interés artístich, se venera en la església d' Albarca, l' edifici queda abandonat.

Seguint pel cim (carena) de la serra envers ponent en un recó de las penyas, s' obra un petit torat que dona pas á la cova *Santa*; raras vegadas visitada, es difícil trobar un práctic de confiança, y com lo *Magi* feya molts anys que no hi havia estat fou precis buscar un bon rato pera trobar la entrada. Provehits de teyas se

penetra en un ample espay, seguint per corredors y buyts fins á véure *lo seller*, inmensa concavitat de parets llisas que s' interna en terra, entre la obscuritat que poch dissipa las flamaradas de las teyas. Afortunadament no foren llarchs, però hi hagué moments de vacilació pera trobar lo camí de sortida, que indicaren las pedras que pera senyals havia tingut l' acert de colocar de tant en tant lo bon *Joan Oliva*. Al trobarne una d' ellas indemnissá del sobressalt que ja comensavan á sentir per lo infructuós de las demás tentativas que per distints punts portavan fetas; se troban alguns degotalls pero ni abundants ni tampoch grandiosos. Al sortir al ayre lliure emprengueren la baixada, primer en direcció á llevant, fins estar sobre Cornudella; y allí, en *zich zach*, se va alencontre d' altre camí de ferradura qui, seguint la falda de la montanya en direcció oposada á l' anterior, remunta la serra en que está situat lo poble de La Morera, creuhant los richs vinyars del Priorat. També en la vessant del Montsant, se distingeix á poca distancia del camí la pintoresca hermita de St. Joan, sombrejada pels característichs xiprers; es la única que creyém está habitada en l' actualitat.

La Morera es ja un poble de major aspecte que 'ls anteriors, en el qual arribavan á las 9 del matí, essent en ell digne de atenció la senzilla porta bisantina de la esglesia, únich resto del edifici cremat per los francesos durant las guerras de Napoleon. Ab bona gana esmorsaren en l' hostel, exint del poble un poch abans de las 11, envers lo qui fou convent d' *Escala-Dei*, per entre quals deformes ruinas sobressurten trossos de la esglesia, claustre y dependencias monásticas. Al quart d' hora passava per las casas del propi nom, continuant la marxa per los promontoris (turons) cuberts de vinyas qui constituheixen aquesta part del Priorat. Abans de Gratallops, veuheñse á un y altre costat los pobles de Vilella Alta y Vilella Baixa, y Torroja al costat del riu Ciurana, entrant en lo dit poble á las 2 de la tarda, tot seguit després d' haver voltat la montanya en qual punta s' hi troba la hermita de la *Consolació*. Obra del segle passat, la esglesia de Gratallops acusa 'l gust de la época.

Eran ja las 3 y quart quant tornava á empendre la marxa, baixant á poca distancia, fins á vadejar lo riu Ciurana y pujar la

costa qui acaba en la vila de Bellmunt, en la que arribava una hora després. La esglesia es de igual tipo que la anterior. Passaren per lo principal carrer pera continuar lo camí del costat que mira á ponent. Als cinch minuts se troba la masia *Gil* y als 20 lo *mas Perellada*, baixant desseguida per atravessar un torrent, trovantse ja en las terras planas dels encontorns de Falset, y als 10 minuts del *mas Blanch* se passa al costat oposat de la carretera qui segueix per Mora d' Ebre. Per un camí qui fuig ab poca inclinació entre pinedas y vinyars arribava á tres quarts de 7 als Ginamets, hont feren nit en un hostel de no malas condicions. Aquest poble com *tots los de la comarca té un ayre modern, revelant benestar general*. La esglesia dels Ginamets es de moderna construcció, ab planta de creu llatina.

A las 6 y mitja del matí del següent dia emprengué de nou la marxa nostre amich en direcció á Tivissa; al sortir del poble se baixa fins á la riera de Capçanes, de qual llit s' arrenca 'l material pera las obras del ferro-carril. Directe, pujant pel costat oposat per qual lloch s' encreuha la vía del costat de la estació, ja quasi acabada, passant al poch rato, y després de un barranch, lo poble de La Serra. Desde aquí 'l terrer vá fentse més accidentat á mida que un s' acosta á Tivissa, al peu de las montanyas d' aquest nom, entrant en la vila á tres quarts de 9. Prop del camí existeix una elegant creu gòtica de pedra sensiblement deteriorada.

Aquesta vila es ja de bastant importancia, ab carrers llarchs, y amples alguns. Passá á visitar la esglesia en la qual lo senyor rector, Rnt. D. Pere Rius, ab suma amabilitat, se digná acompanyar lo nostre consoci y donarli totas las explicacions que li foren demanadas, per lo que li donam las més expressivas grácias. Aquesta esglesia era una preciosa construcció gòtica al estil del segle XIV; esbelt, de elegants proporcions y ajustadas líneas, res deixava que desitjar en el concepte artístich, restant avuy mutilada llastimosament per las obras de la nova esglesia qui s' aixeca cubrint del tot la antiga, que per ara roman ocultada dins d' aquella; per fortuna la falta de recursos ha fet suspendre las obras y nos ha permés contemplar encara aquest hermós exemplar de igual estil, cridat á desaparéixer per un zel que 'ns satisfaria sino destruhís los monuments artístichs de nostra terra. Constituheix aquesta cons-

trucció una nau ab dos archs, y l' ábside, ab los nirvis y ofusas dels archs torals que van á parar damunt los pilars qui serveixen d'apoyo á la volta, y en las quals hi ha quatradas las columnas en que ditas líneas se traban. Algunas d' aquestas columnas restan avuy tapadas per la sobreposició de las pilastras de mahó, y del més péssim gust del renaixement, las quals constitueixen part de la nova esglesia. No es possible descriure tot lo mal efecte que produheix aquest atentat artístich, que sincerament deploram. L' ábside, corresponent á la puresa de líneas que domina en la obra, es correcte y de molt bon gust, essent ahont fins ara la desapiadada aixada de la ignorancia ha produhít majors deterioracions. Si desgraciadament en nostre país hi han encara comarcas en las que no han penetrat encara las corrents del modern renaixement artístich, qui porta ab sí 'l respecte als antichs monuments, se nos vol dir pera que serveixen las Comissions Provincials y 'l Ministeri de Foment, y 'l dictar lleys destinadas á garantir sa conservació, si han d' ésser palmariament desobehidas per bisbes y párrocos, Gobernadors y Alcaldes, qui segurament ni idea tindrán de lo que 's tracta... ¡Quina vergonya! Si quant menys hi hagués algú qui 's cuidás de recullir los restos notables, com claus y capitells, motlluras y relleus, podriam ab lo temps tenir alguna idea de lo que havia estat aquest edifici, digne de millor sort.

Per una porta practicada en lo mur de la esquerra de la esglesia s'entra en la capella del Sagrament, construcció molt espayosa y d' estil corinti: apareix del segle passat, però sempre de millor gust que la obra actual. En lo paviment de la nau se veu una bonica lápida del sepulcre del comte d' Altimiras, ab fetxa del 1472. En una de las capellas hi ha el sant Sepulcre ab la imatge de Jesús, molt venerada, perque conta la tradició que en la guerra de la Independencia un soldat francès li 'n doná un colp de sabre, en qual acte 'l *Cristo* arronsá lo peu esquerre, romanent ab aquesta posició.

A las 10 y mitja, y ab un sol quasi insoportable, empengué altra vegada la marxa pera internarse en las montanyas de Tivissa; se puja rápidamente fins á passar lo pintoresch *avench del Salt*, y per darrera del mateix, deixant lo camí qui vá al Hospitalet, se segueix pel costat de la nova hermita de *Sant Blay*, fins al *mas de Rojals*,

rodejat d' espessos pinars, y de solitari y agrest terror; y pel mitj de duas escarpadas serras se pren la baixada als *plans den Burgá*, limitadas bon tros lluny per la elevada serra de Cardó, acostantse á ponent las características *banyas* de Benifallet. Mitja hora després del *mas Andreu*, feya parada en lo *mas Biscorn* á las 12 y mitja, hont s' ocupava la gent en esclofollar ametllas, principal cullita de las comarcas; en aquestas montanyas se veu ja 'l palmito, propi de paissos cálits.

Atesa, ab molta frugalitat, la necessitat de menjar quelcom, ab una calor sofocant, y provist de un práctic pera arribar á Cardó, nostre amich baixá en poch rato als *plans den Burgá*, seguint per ells fins á trobarse á las 3 en lo pregon llach del *barranch Gran*, al peu de las serras, no havent vist altre masía que *can Soler*. Se pren desseguida lo camí que vé de Rasquera, y per ell s' empren la pujada fins al *Portell de Cardó*, petita y escarpada obertura posada entre mitj de dos grans precipicis del cim de la cordillera, que passava á las 4 y 37 minuts. Se cria allí el *teix*, arbre molt raro y propi de regions elevadas; lo punt de vista es magnífich. En aquest lloch comensa la forta baixada que pel costat oposat y per entre espés bosch conduheix á la alta clotada ahont está situat Cardó. Al donar volta á un espadat del terror hont se troba la derruhida hermita *del Angel*, se dona vista al ex-convent, penetrant en son clós á cosa de las 5 y quart de la [tarda, molt desitjós de reposar de las fatigas de la excursió penosa y per demés interessant; deixant aquí ab gran sentiment lo senyor Gispert la companyia de son bon amich lo guía Joan Oliva qui emprengué al dia següent lo regrés á la Espluga de Francolí, guardantne un agradable recort que jutja impereceder; y de son apreci y gratitut per los bons serveys que d' ell rebé se complau en darli aquest sencer testimoni de regoneixement.—(*Acabarà*)

NOVAS

En lo darrer mes de Desembre, desaparegué de Barcelona un arbre, que bé li podém dir remarcable puix que ha donat nom á un carrer. Es l' arbre una figuera y aquest lo anomenat del *Pou de la Figuera*, situat

en los barris de St. Pere. Pou y figuera estavan junts en una casa que feya cantonada ab lo carrer dels *Metges*, si bé aquell estava tapat y s'extreya l'aygua per medi de bomba y per tant no l'utilisavan ja 'ls vehins com en lo temps passat. Cubert lo pou, restá soleta la figuera en un pati interior y per fi ha vingut aquesta á desaparéixer per causa d'una moderna construcció que s'ha aixecat en aquell lloch.

Havem rebut del Club Alpí Francés (Secció del Canigó) una invitació *pera recórrer lo Rosselló, Cerdanya y Vallespir durant lo vinent mes de Maig*, en ocasió de verificarse á Perpinyá, un Concurs Regional y Exposició industrial y artística. Durant las festas de Pasqua, la secció del Canigó organitzarà en obsequi dels forasters que accepten sa galana invitació, diferents excursions que durarán un, dos, tres y quatre dias. Ab ellas se podrán formar un concepte de las bellesas d'aquella regió, per nosaltres doblement interessant, puix un dia agermanats marxarem en las immortals gestas del antich Reyalme d'Aragó. Lo programa detallat de las excursions, nos será endressat oportunament.

DIE GRAFEN VON BARCELONA, VON WIFRED I. BIS RAMON BERENGUER IV.
ABHANDLUNG VON V. M. OTTO DENK—MÜNCHEN, 1888.

Acompanyant l'exemplar de la obra á que fa referencia, s'ha rebuda del savi professor Dr. V. M. Otto Denk de Baviera la següent carta, que es una bella mostra del carinyo ab que fora Espanya se considera y estudia la llengua catalana. Si bé que declinant las frases ab que 'ns afavoreix la galana ploma del inteligent professor alemany, volem que pugan nostres llegidors apreciar la elegancia de forma y puresa d'estil que, sens perjudici de la concisió que á la nostra llengua caracterisa, avaloran sa notable epístola. Diu axí:

«Donauwoerth.—Baviera (Alemanya.) 27 de Janer de 1890.

Al Excm Senyor President de la «Societat catalanista d'excursions científicas».—Molt honorable Senyor: A un investigador foraster de la terra catalana, qui de la historia política y literaria de vostra benvolguda Catalunya, tan distingida en lo present com ho fou en los antichs temps, n'ha fet l'objecte principal de sos estudis, síali permés procurar que arribe á vostres mans un exemplar d'un llibre qui tracta dels Comtes de Barcelona (des de Jofre I fins á Ramon Berenguer IV,) y pregar al mateix temps que tinga per vostra part bona acullida. Si bé que 'l llibre está escrit en llengua alemanya, crech no obstant poder esperar que vos, molt Senyor meu, no 'l dexareu pas de banda.

Tindría jo á grandíssima honra que mon treball fos merexedor del

aplauso, axí de la sàvia societat com de sos dignes membres, y per tant donás motiu á ésser jo admés en son sí com á un de tals, ab lo qual veuríá realisat un dels desitjs que tinch més grans. Si axí fos, ho pendria, en tal cas, com á estímul molt poderós pera portar á degut compliment la meva obra sobre la «Historia de la literatura catalana.» en que estich treballant desde fa molts anys, havent fet lo propósit de donar á conéxer per ella en ma pátria la historia intelectual de un dels pobles més nobles de la Europa, de la nació catalana.

Be voldria que aquestes ratlles de un admirador entussiasta de la hermosa y gloriosa Catalunya oferissen á vos, molt Senyor meu, ocasió de dirme alguna cosa per escrit.

Queda á vostres ordes y honor ab la major admiració.—Molt honorable Senyor President.—Dr. V. M. Otto Denk, professor.»

Examinada breument la susdita obra, nos apar que tota llahor endreçada al erudit autor de aquesta Disertació histórica seria poca, si considerám la importancia gran que té pera nosaltres qualsevol estudi que vaja encaminat á propagar les glòries de nostra antiga pátria.

Des de la publicació de *Los Condes de Barcelona vindicados*, per D. Próspero de Bofarull en l' any 1836 fins ara, no pot dirse que algú haja emprés la enutjosa tasca de aplegar tot quant s' ha escrit sobre tan confusa época. Donchs, no content l' autor ab tenir davant sos ulls la notable obra d' en Bofarull, se veu que li han ocupat sa atenció, entre altres, la *Marca hispánica, Hist. Fran.* de Du Chesne, *Hist de Languedoc, Los condes de Barcelona* de Diago, axí com les obres de Masdeu, Caresmar, Zurita, Mariana, Florez, Muratori. Campmany, Villanueva y Lafuente, lo qual be demostra sa diligencia incansable.

Comença l' autor alemany son treball ab un prefaci seguit de un prólech, ocupant les vuyt primeres planes, y després entra de plé en ses investigacions per orde rigorosament cronológich. Tant les setanta dues planes restants com tot lo prólech estan escrits ab tal concisió que be 's pot dir no hi sobra ni manca res de quant puga desitjar lo crítich més exigent. Ab lo dit n' hi ha prou pera comprendre que 'l disertant ha reexit á *presentar un estudi complert y ben compendiat, del qual no 'ns ocuparém per menut, puix una persona molt il·lustrada y competent está en vies de ferne una ressenya complerta y acabada.*

Reste'ns solament donar la enhorabona al autor per l' éxit que ha coronat son treball, tot congratulantnos nosaltres, los catalans, per la acceptació que fora de casa tinga la història de nostres gloriosos Comtes.